

סיפורה של בת יפתח

מה חשב יפתח לעצמו בעת שַנְדָר? האם יש לאדם זכות לנדור כאשר זה נוגע לחיים של מישהו אחר? מדוע אף אחד לא התיר ליפתח את נדרו? האם בת יפתח לא התנגדה למעשה אביה? והאם יש מקום ל'קורבנות אדם' ביהדות?

שופטים פרק י'-יא'

וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי עַמּוֹן וַיִּחַנוּ בְּגִלְעָד וַיֹּאסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּחַנוּ בְּמִצְפָּה: וַיֹּאמְרוּ הָעָם שָׂרֵי גִלְעָד אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יַחַל לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן יְהִי לָרָאשׁ לְכָל יִשְׂבֵי גִלְעָד:

וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי הַזֶּה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶן אִשָּׁה זֹנֶה וַיּוֹלֵד גִּלְעָד אֶת יַפְתָּח: וַתֵּלֶד אֶשֶׁת גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי הָאִשָּׁה וַיִּגְרְשׁוּ אֶת יַפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא תִנְחַל בְּבֵית אָבִינוּ כִּי בֶן אִשָּׁה אַחֲרַת אֶתֶּה: וַיִּבְרַח יַפְתָּח מִפְּנֵי אָחִיו וַיֵּשֶׁב בְּאָרְצָךְ טוֹב וַיִּתְלַקְטוּ אֵל יַפְתָּח אַנְשִׁים רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ:

וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלְחַמוּ בְנֵי עַמּוֹן עִם יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִלְחַמוּ בְנֵי עַמּוֹן עִם יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכוּ זָקְנֵי גִלְעָד לְקַחַת אֶת יַפְתָּח מֵאָרֶץ טוֹב: וַיֹּאמְרוּ לְיַפְתָּח לָכֵה וְהִייתָ לָנוּ לְקַצִּין וְנִלְחַמְהָ בְּבְנֵי עַמּוֹן: וַיֹּאמֶר יַפְתָּח לְזָקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שָׂנֵאתֶם אוֹתִי וְתִגְרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמִדּוֹעַ בְּאֵתֶם אֵלַי עֵתָה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי גִלְעָד אֵל יַפְתָּח לֵכֵן עֵתָה שָׂבָנוּ אֵלֶיךָ וְהִלַּכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בְּבְנֵי עַמּוֹן וְהִייתָ לָנוּ לְרָאשׁ לְכָל יִשְׂבֵי גִלְעָד: וַיֹּאמֶר יַפְתָּח אֵל זָקְנֵי גִלְעָד אִם מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן ה' אוֹתָם לִפְנֵי אֲנִי כִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרָאשׁ: וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי גִלְעָד אֵל יַפְתָּח ה' יְהִי שִׁמְעַ בִּינוֹתֵינוּ אִם לֹא כַדְבָּרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: וַיֵּלֶךְ יַפְתָּח עִם זָקְנֵי גִלְעָד וַיְשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרָאשׁ וְלְקַצִּין וַיִּדְבַר יַפְתָּח אֶת כָּל דְּבָרָיו לִפְנֵי ה' בְּמִצְפָּה:

וַיִּשְׁלַח יַפְתָּח מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן לֵאמֹר מֶה לִּי וְלָךְ כִּי בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאָרְצִי: ...

וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֵל דְּבָרָי יַפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: וַתְּהִי עַל יַפְתָּח רוּחַ ה' וַיַּעֲבֹר אֶת הַגִּלְעָד וְאֶת מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת מִצְפָּה גִלְעָד וּמִמִּצְפָּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן:

וַיִּדַר יַפְתָּח נְדָר לֵה' וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תַּתֵּן אֶת בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: וְהִיא הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדְּלַתִּי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבֵי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהִיא לֵה' וְהַעֲלִיתָהּ עוֹלָה:

וַיַּעֲבֹר יַפְתָּח אֵל בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּתְּנֵם ה' בְּיָדוֹ: וַיָּכֶם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד בּוֹאֶךְ מְנַיִת עֲשָׂרִים עִיר וְעַד אָבֶל כְּרָמִים מִכָּה גְדוֹלָה מֵאֵד וַיִּכְנְעוּ בְנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיִּבֹא יַפְתָּח הַמִּצְפָּה אֶל בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בָתוּ יֹצֵאת לְקִרְאָתוֹ בְּתַפִּים וּבְמַח־לוֹת וְרַק הָיָא יַחֲדָה אֵין לוֹ מִמֶּנּוּ בֶן אוֹ בַת: וַיְהִי כִרְאוֹתָהּ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אֶהְיֶה בְּתִי הַכְרַע הַכְרַעַתִּי וְאֶת הַיִּת בְּעַכְרִי וְאֲנִי כִי פְצִיתִי פִי אֶל ה' וְלֹא אוּכַל לְשׁוֹב: וַתֹּאמֶר אֵלָיו אָבִי פְצִיתָה אֶת פִּיךָ אֶל ה' עֲשֵׂה לִי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּיךָ אַחֲרַי אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ ה' נְקֻמוֹת מֵאֵיבֶיךָ מִבְּנֵי עַמּוֹן: וַתֹּאמֶר אֵל אָבִיהָ יַעֲשֶׂה לִי הַדְּבָר הַזֶּה הַרְפָּה מִמֶּנִּי שְׁנַיִם חֳדָשִׁים וְאַלֶּכָה וַיְרַדְתִּי עַל הַהָרִים וְאַבְכָּה עַל בָּתוּלִי אֲנִי כִי וְרַעוּתִי: וַיֹּאמֶר לָכֵי וַיִּשְׁלַח אוֹתָהּ שְׁנַיִם חֳדָשִׁים וַתֵּלֶךְ הִיא וְרַעוּתֶיהָ וַתִּבְרַךְ עַל בָּתוּלֶיהָ עַל הַהָרִים: וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַיִם חֳדָשִׁים וַתֵּשֶׁב אֵל אָבִיהָ וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת נְדָרוֹ אֲשֶׁר נָדָר וְהִיא לֹא יָדְעָה אִישׁ וְתִהְיֶה חֹק בְּיִשְׂרָאֵל: מִיָּמִים יִמְיָהּ תִּלְכְּנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת יַפְתָּח הַגִּלְעָדִי אֲרַבְעַת יָמִים בְּשָׁנָה:

"באותה שעה כעס עליו הקב"ה. אמר הקב"ה אילו יצא מביתו כלב או חזיר או גמל יקריב לפני? זימן לו הקב"ה את בתו".

גמרא תענית ד,א: "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שלשה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבוהו כהוגן, לאחד השיבוהו שלא כהוגן, ואלו הן - אליעזר עבד אברהם ושאלו בן קיש ויפתח הגלעדי.

אליעזר עבד אברהם דכתיב "והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך" וגו', יכול אפילו חגרת אפילו סומא, השיבו כהוגן ונזדמנה לו רבקה. שאלו בן קיש דכתיב "והיה האיש אשר יכנו, יעשרנו המלך עשר גדול, ואת בתו יתן לו", יכול אפילו עבד אפילו ממזר, השיבו כהוגן ונזדמן לו דוד.

יפתח הגלעדי דכתיב "והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי" וגו', יכול אפילו דבר טמא, השיבו שלא כהוגן נזדמנה לו בתו.

והיינו דקאמר להו נביא לישראל (ירמיהו) "הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם" וכתיב "אשר לא ציוויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי" - אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב שנאמר "ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה", ולא דברתי זה יפתח, ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם".

"הפרישה מבני אדם לשבת בדודה עוסקת בעבודת ה'" (מצודת דוד).
"בזה עשה לה נדרה במה שלא ידעה איש ונשארה צרורה עגונה עד מותה (מלבי"ם).

"ואלה דברי רוח. כי אם נדר שיהיה לה' איננו שיהיה פרוש, אבל יהיה כמו שמואל שאמרה אמו ונתתיו לה' (ש"א א,יא) והיה משרת בבית ה', לא פרוש... ואם הדבר כן, היתה בתו הבוכה על בתוליה ורעיוותיה עמה כזונות לקלס אתן, וח"ו שיהיה חק בישראל לתנות לבת יפתח ארבעת ימים בשנה מפני שלא נשאת לבעל והייתה עובדת את ה' בטהרה".
(רמב"ן, ויקרא כז')

מדרש רבה בראשית ס', פיסקה ג': "ר' יוחנן אמר הקדש דמים היה חייב, וריש לקיש אמר: אפילו הקדש דמים לא היה חייב, דתנן: אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה לא אמר כלום. אמר הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה.

ולא היה שם פנחס שיתיר לו את נדרו?

אלא פנחס אמר: 'הוא צריך לי, ואני אלך אצלו?!'. ויפתח אמר: 'אני ראש קציני ישראל ואני הולך לי אצל פנחס?!'. בין זה לזה אבדה הנערה ההיא. זה שאומרים הבריות: בין המיילדת ליולדת הלך בן העלובה. ושניהם נענשו בדמיה של נערה, יפתח מת בנשילת אברים בכל מקום שהיה הולך בו היה אבר נישול הימנו והיו קוברין אותו שם, זהו שכתוב (שם יב) וימת יפתח ויקבר בערי גלעד. בעיר גלעד לא נאמר, אלא בערי גלעד. פנחס - ניטלה ממנו רוח הקדש, זהו שכתוב (ד"ה א ט) פנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם. הוא נגיד עליהם, אין כתיב כאן, אלא נגיד היה לפנים ה' עמו".

ראש השנה כה,ב: "שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם לומר לך...יפתח בדורו כשמואל בדורו ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שבאבירים"

"ויעש לה' - ולא הבין כי תועבה עשה...כי היו דעותיהם של בני הדורות ההם משבשות. עבודת ה' ועבודת אלילים, אמונה צרופה ואמונה תפלה היו משמשות בעירבוביה, ואפלו יראי ה' והשופטים, שכונותיהם היו רצויות, מקצת מעשיהם לא היו רצויים"
(פירוש דעת-מקרא, שופטים י"א, לט)

ילקוט שמעוני שופטים יא,סז: "אמרה לו בתו: אבי, שמא כתיב בתורה שיקריבו נפשות בניהם על גבי המזבח, והלא כתיב 'אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן' וגו', מן הבהמה ולא מן בני אדם?
אמר לה: בתי, נדרתי 'והיה היוצא' וגו'.

אמרה לו: יעקב אבינו שנדר 'וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך', ונתן לו הקב"ה שנים עשר שבטים - שמא הקריב אחד מהם? ולא עוד, הלא חנה כשהיא נודרת ואומרת 'ונתתיו לה' כל ימי חייו' - שמא הקריבה את בנה להקב"ה? כל הדברים האלה אמרה לו, ולא שמע אליה.

אמרה לו: הניחני ואלך אצל בית דין, שמא אחד מהם ימצא פתח לדברך, שנאמר: 'הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי על ההרים'. אמר ר' לוי בן ברכיה: וכי יש אדם יורד על ההרים, והרי עולים על ההרים? אלא מהו 'וירדתי על ההרים' - אלו סנהדרין".

"אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה" (בראשית כב,יב)

"אף על פי כן נרדמתי וישנתי. מהיכן יודע אני שישנתי, מן החלום שחלמתי. מה חלמתי, חלמתי שבאה מלחמה גדולה לעולם ונקראתי אני למלחמה. נדרתי נדר לה' שאם אחזור בשלום מן המלחמה כל היוצא מביתי לקראתי בשובי מן המלחמה אעלה אותו עולה. חזרתי לביתי בשלום והנה אני עצמי יוצא לקראתי".

("עד הנה", ש"יעגנון, עמ' עו)

"בלבבי משכן אבנה להדר כבודו, ובמשכן מזבח אקים לקרני הודו,

ולנר תמיד אקח לי את אש העקידה, ולקרבן אקריב לו את נפשי היחידה".

(ר' יצחק הוטנר. מבוסס על שירו של רבי אלעזר אזכרי, בעל "העקידה")